

شب قدر

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾

- شب نزول قران

۱. ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَ مَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾؛ ما آن [قرآن] را در شب قدر نازل کردیم و تو چه می دانی شب قدر چیست شب قدر بهتر از هزار ماه است.

تفسیر

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ ضمیر در "انزلناه" به قرآن برمی گردد و ظاهرش این است که: می خواهد بفرماید همه قرآن را در شب قدر نازل کرده، نه بعضی از آیات آن را، مؤیدش هم این است که تعبیر به ارزال کرده که ظاهر در اعتبار یک پارچگی است نه تنزیل، که ظاهر در نازل کردن تدریجی است. در معنای آیه مورد بحث، آیه زیر است که می فرماید: **﴿وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَّةٍ﴾**^۱ که صریحاً فرموده همه کتاب را در آن شب نازل کرده، چون ظاهرش این است که نخست سوگند به همه کتاب خورده، بعد فرموده این کتاب را که به حرمتش سوگند خوردیم، در یک شب و یک پارچه نازل کردیم.

۱. قدر، آیات ۳-۱.

۲. دخان، آیات ۳-۲.

پس مدلول آیات این می‌شود که قرآن کریم به دو نحو نازل شده، یکی یک‌پارچه در یک شب معین، و یکی هم به تدریج و در طول بیست و سه سال نبوت که آیه شرife «وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا»^۱، نزول تدریجی آن را بیان می‌کند و همچنین آیه زیر که می‌فرماید: «وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِتُبَيَّنَ بِهِ فُؤادُكُمْ وَرَتَلَنَاهُ تَرْتِيلًا»^۲.

در کلام خداوند متعال، آیه‌ای که بیان کند شب مذکور چه شبی بوده دیده نمی‌شود بجز آیه «شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ» که می‌فرماید: قرآن یک‌پارچه در ماه رمضان نازل شده، و با انسجام آن به آیه مورد بحث معلوم می‌شود شب قدر یکی از شب‌های ماه رمضان است و اما این که کدام‌یک از شب‌های آن است، در قرآن چیزی که بر آن دلالت کند، نیامده است.

در این سوره، آن شبی که قرآن نازل شده را شب قدر نامیده و ظاهراً مراد از قدر، تقدیر و اندازه‌گیری است، پس شب قدر شب اندازه‌گیری است، خداوند متعال در آن شب حوادث یک سال را یعنی از آن شب تا شب قدر سال آینده را تقدیر می‌کند؛ زندگی، مرگ، رزق، سعادت، شقاوت و چیزهایی دیگر از این قبیل را مقدر می‌سازد، آیه سوره دخان هم که در وصف شب قدر است بر این معنا دلالت دارد: «فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أُمْرٍ حَكِيمٌ أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ»^۳، چون "فرق"، به معنای جدا سازی و مشخص کردن دو چیز از یکدیگر است و فرق هر امر حکیم جز این معنا ندارد که آن امر و آن واقعه‌ای که باید رخ دهد را با تقدیر و اندازه‌گیری مشخص سازند و از این استفاده می‌شود که شب قدر منحصر در شب نزول قرآن و آن سالی که قرآن در آن شبیش

۱. اسراء، آیه ۱۰۶.

۲. فرقان، آیه ۳۲.

۳. دخان، آیات ۴-۶.

۱۶۰ / ره‌توشه راهیان نور(پیام‌های قرآنی)

نازل شد نیست، بلکه با تکرار سال‌ها، آن شب هم مکرر می‌شود، پس در هر ماه رمضان از هر سال قمری شب قدری هست که در آن شب امور سال آینده تا شب قدر سال بعد اندازه گیری و مقدار می‌شود. کلمه "یفرق" به خاطر این که فعل مضارع است، استمرار را می‌رساند، در سوره موربد بحث هم که فرموده: «شب قدر از هزار ماه بهتر است» و نیز فرموده: «ملائکه در آن شب نازل می‌شوند»، مؤید این معناست.

حاصل آیات مورد بحث این است که شب قدر، یکی از شب‌های ماه مبارک رمضان از هر سال است و در هر سال، در آن شب همه امور احکام می‌شود، البته منظورمان "احکام" از جهت اندازه گیری است.

اگر گفته شود هیچ امری از آن صورت که در شب قدر تقدیر شده باشد در جای خودش با هیچ عاملی دگرگون نمی‌شود؟

در پاسخ می‌گوییم: نه، هیچ منافاتی ندارد که در شب قدر مقدار بشود ولی در ظرف تحقیق طوری دیگر محقق شود، چون کیفیت موجود شدن مقدار امری است و دگرگونی در تقدیر، امری دیگر است، همچنان که هیچ منافاتی ندارد که حوادث در لوح محفوظ معین شده باشد، ولی مشیت الهی آن را تغییر دهد، همچنان که در قرآن کریم آمده:

﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَ يُبْتِلُ وَ عِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ﴾.

﴿وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ﴾؛ این جمله کنایه است از جلالت قدر آن شب و عظمت منزلتش، چون با این که ممکن بود در نوبت دوم ضمیر لیله القدر را بیاورد، خود آن را تکرار کرد. واضح‌تر، با این که می‌توانست بفرماید: "و ما ادريک ما هی، هی خير من الف شهر" برای بار دوم و بار سوم خود کلمه را آورد و فرمود: **﴿وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾.**

﴿لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ﴾ این جمله به طور اجمال آنچه را که در جمله **﴿وَما**

أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ》 بدان اشاره شده بود، یعنی عظمت آن شب را بیان می‌کند، و می‌فرماید: بدین جهت گفته‌یم آن شب مقامی ارجمند دارد که از هزار شب بهتر است. منظور از بهتر بودنش از هزار شب به طوری که مفسرین تفسیر کرده‌اند، بهتر بودنش از حیث فضیلت عبادت است و مناسب با غرض قرآن هم همین معنا است، چون همه عنایت قرآن در این است که مردم را به سوی خدا نزدیک و به وسیله عبادت زنده کند و زنده‌داری آن شب با عبادت بهتر است از عبادت هزار شب.

﴿تَنَزَّلَ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أُمْرٍ﴾ کلمه "تنزل" در اصل تنزل بوده و ظاهرا مراد از روح آن روحی است که از عالم امر است و خدای تعالی در باره‌اش فرموده: **﴿قُلِ الرُّوحُ مِنْ أُمْرِ رَبِّي﴾** و اذن در هر چیز به معنای رخصت دادن در آن است یا به عبارت دیگر اعلام این معنا است که مانعی از این کار نیست!

آیات مرتبط

۲. **﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَّةٍ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ ﴾** **﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أُمْرٌ حَكِيمٌ﴾**^۱؛ که ما آن را در شبی پر برکت نازل کردیم ما همواره انذار کننده بوده‌ایم. در آن شب هر امری بر اساس حکمت (الله) تدبیر و جدا می‌گردد.

۳. **﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ﴾**^۲.
(روزه، در چند روز محدود) ماه رمضان است ماهی که قرآن، برای راهنمایی مردم و نشانه‌های هدایت و فرق میان حق و باطل، در آن نازل شده است.

۱. ترجمه المیزان، ج ۲۰، ص ۵۶۶

۲. دخان، آیات ۴-۳.

۳. بقره، آیه ۱۸۵.

روايات

– شب قدر تا قیامت هست

۱. عن أبي ذر قال:

قلت يا رسول الله القدر شيء يكون على عهد الأنبياء ينزل عليهم فيها الأمر فإذا
مضوا رفعت؟ قال: لا بل هي إلى يوم القيمة^۱؛ از ابوذر روایت آورده که گفت: به
رسول خدا عرضه داشتم یا رسول الله آیا شب قدر شبی است که در عهد
انبیاء بوده و امر بر آنان نازل می‌شده و چون از دنیا می‌رفتند نزول امر در آن شب
تعطیل می‌شده است؟ فرمود: نه بلکه شب قدر تا قیامت هست.

– کدام شب است؟

۲. عن حسان بن أبي علي قال:

سألت أبا عبد الله ع عن ليلة القدر قال: اطلبها في تسع عشرة و إحدى و عشرين
و ثلاث و عشرين^۲؛ از حسان ابن ابی علی نقل شده که گفت: از امام صادق علیه السلام از
شب قدر پرسیدم، فرمود در نوزدهم رمضان و بیست و یکم و بیست و سوم
جستجویش کن.

۳. في الكافي بإسناده عن زراره قال:

قال أبو عبد الله: التقدير في تسع عشرة، والإبرام في ليله إحدى و عشرين، و
الإمساء في ليله ثلاث و عشرين^۳؛ در کافی به سند خود از زراره روایت کرده که
گفت: امام صادق علیه السلام فرمود: تقدير در نوزدهم و ابرام در شب بیست و یکم و
امضا در شب بیست و سوم است.

۱. مجمع البيان، ج ۱۰، ص ۴۵۸.

۲. مجمع البيان، ج ۱۰، ص ۴۶۰.

۳. فروع کافی، ج ۴، ص ۱۵.

٤. انْ (عبدالله بن أنيس الانصاري) الجهنى قال الرسول الله ﷺ:

انَّ مُنْزِلَى نَأْيٍ عَنِ الْمَدِينَةِ، فَمَرَنِي بِلِيلٍ أَدْخَلَ فِيهَا، فَأَمْرَهُ بِلِيلٍ ثَلَاثَ وَعَشْرِينَ^١؛
جَهْنَمَ بِهِ رَسُولُ خَدَا عَرَضَ كَرَدَ كَهْ مَنْزِلَ مَنْ دُورَ اسْتَ ازْ مَدِينَهَ مَرَاهِ شَبَّى هَدَيَتَ
فَرَمَا كَهْ دَرَ آنَ دَاخِلَ مَدِينَهَ شَدَهَ وَ آنَ رَا احْيَاءَ بَدَارَمَ پَسَ او رَا بهِ شَبَّ ۲۳ اَمْرَ
فَرَمَوْدَ.

٥. عن علي بن حمزه قال:

كَنْتَ عِنْدَ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَقَالَ لِهِ أبُو بَصِيرٍ: جَعَلْتَ فَدَاكَ، الْلَّيلَهُ الَّتِي يَرْجِي فِيهَا مَا
يَرْجِي، أَيْ لَيْلَهُ هِي؟ فَقَالَ: هِيَ لَيْلَهُ احْدَى وَعَشْرِينَ وَثَلَاثَ وَعَشْرِينَ، قَالَ: فَإِنَّ
لَمْ أَقُو عَلَى كَلْتِيَاهَا؟

فَقَالَ: مَا أَيْسَرَ لِي لِيَتِينَ فِيمَا تَطَلَّبُ.... قَلْتَ: جَعَلْتَ فَدَاكَ اَنْ سَلِيمَانَ بْنَ خَالِدَ رَوَى اَنْ
فِي تَسْعَ عَشْرَهِ يَكْتُبُ وَفَدَالْحَاجَ.

فَقَالَ: يَا ابْنَ مُحَمَّدٍ، وَفَدَالْحَاجَ يَكْتُبُ فِي لَيْلَهُ الْقَدْرِ، وَالْمَنَيَا وَالْبَلَيَا وَالْأَرْزَاقِ، مَا
يَكُونُ إِلَى مُثْلِهَا فِي قَابِلٍ، فَاطْلُبُهَا فِي احْدَى وَثَلَاثَ....^٢ عَلَى بْنِ حَمْزَهَ مَنْ گُوِيدَ:
نَزَدَ اِمَامَ صَادِقَ (ع) بِوْدَمَ كَهْ ابُوبَصِيرَ بِهِ آنَ حَضْرَتَ عَرَضَ كَرَدَ فَدَائِيَ شَمَا شَوْمَ آنَ
شَبِيكَهَ اَمِيدَ هَسْتَ كَهْ شَبَ قَدْرَ بَاشَدَ كَدَامَ شَبَ اَسْتَ؟

فَرَمَوْدَ: آنَ، شَبَ ۲۱ وَشَبَ ۲۳ اَسْتَ. گَفْتَمَ اَكْفَرَ تَنْوَانِسْتَمَ هَرَ دَوَ شَبَ رَا احْيَاءَ بَدَارَمَ،
فَرَمَوْدَ: آنْچَهَ اَزَ دَوَ شَبَ يَا هَرَ كَدَامَ اَزَ دَوَ شَبَ كَهْ مَيْسُورَتَ بَاشَدَ احْيَاءَ بَدَارَ...

گَفْتَمَ: قَرْبَاتَ كَرَدَمَ سَلِيمَانَ بْنَ خَالِدَ رَوَاْيَتَ كَرَدَهَ كَهْ دَرَشَبَ ۱۹، مَوْقِفَيْنَ بِهِ حَجَ
نوْشَتَهَ مَيْشَودَ. فَرَمَوْدَ: يَا ابْنَ مُحَمَّدٍ سَفَرَ حَجَ درَشَبَ قَدْرَ بَرَاهِ صَاحِبَانَشَ نَوْشَتَهَ
مَيْشَودَ وَكَلِيَهَ حَوَائِجَ وَنِيَازَمَنَدَهَا وَبَلَاهَا وَمَصَبِّتَهَا وَرَوزَهَا هَمَهَ وَآنْچَهَ

١. مجمع البيان، ج ۱۰، ص ۴۶۱.

٢. مجمع البيان، ج ۱۰، ص ۴۶۰.

۱۶۴ / ره‌توشه راهیان نور(پیام‌های قرآنی)

تا سال آینده می‌شود، در آن شب مقدر می‌گردد. پس آن را شب ۲۱ و ۲۳ طلب

کن...

- فضیلت شب قدر

۶. عن النبی ﷺ قال:

من قام لیله القدر ایماناً و احتساباً غفرله ما تقدم من ذنبه^۱؛ پیامبر فرمود: کسیکه

در شب قدر از روی ایمان و یقین برخیزد بخشوذه می‌شود گناهان گذشتة او.

---

۱. مجمع البيان، ج ۱۰، ص ۴۶۱.